

Zeki Optimizasyon Teknikleri Intelligent Optimization Techniques

Hazırlayan: M. Ali Akcayol
Gazi Üniversitesi
Bilgisayar Mühendisliği Bölümü

Bu dersin sunumları, "Singiresu S. Rao, Engineering Optimization: Theory and Practice, Wiley, 2009." kitabı kullanılarak hazırlanmıştır.

İçerik

- ▶ Genetik algoritma
- ▶ Genetik algoritma işlemleri
- ▶ Yeni jenerasyonun oluşturulması
- ▶ Algoritma
- ▶ Performans

Genetik algoritma

- ▶ 1970'li yıllarda John Holland tarafından geliştirilmiştir.
- ▶ 1989 yılında David E. Goldberg **Genetik Algoritma Uygulamaları** üzerine klasik eser olarak kabul edilen **kitabını yayınladı.**
- ▶ **Popülasyon tabanlı algoritmadır.**
- ▶ **Her birey problemin çözümü olmaya adaydır.**
- ▶ **Stokastik** bir algoritmadır ve **birden fazla aşamada rastgele seçim yapar.**
- ▶ Çözümler bit dizileri olarak veya probleme özgü olarak farklı şekilde kodlanır.
- ▶ Bireyleri **değerlendirme fonksiyonu (fitness function)** probleme yönelik çalışan **en önemli kısımdır.**
- ▶ **Algoritma sonlandığında popülasyondaki en iyi birey çözüm olarak alınır.**

3

Genetik algoritma

Tanımlar

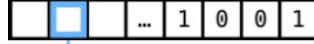
- ▶ Popülasyon
  - ▶ Çözüm kümesini oluşturan **bireylerin tümüdür.**
  - ▶ Her jenerasyonda **popülasyon büyüklüğü sabit kalır.**
- ▶ Kromozom
  - ▶ Çözüm için kullanılan **bireylerdir.**
  - ▶ Her **kromozom çözümü** tümüyle **ifade eder.**
- ▶ Gen
  - ▶ Kromozom içindeki **anlamlı en küçük bilgidir.**
  - ▶ Problemdeki **parametre sayısı**yla ilgilidir.
  - ▶ Bir kromozomdaki **tüm genlerin birleşimi çözümü ifade eder.**

4

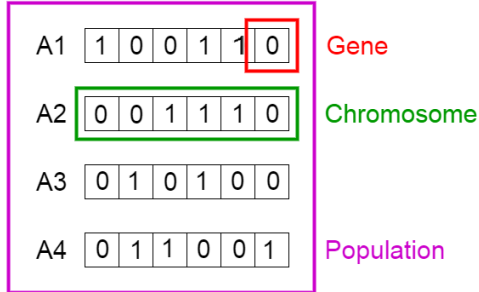
Genetik algoritma

Tanımlar

- ▶ Locus
  - ▶ Kromozom içindeki **gen'in bulunduğu konumdur.**
  - ▶ Bazı problemlerde her konuma atanmış bilgi olabilir (gün, saat, vb.).

Locus

5

Genetik algoritma

Tanımlar

- ▶ Mutasyon
  - ▶ Bir kromozomda **rastgele yapılan değişikliktir.**
  - ▶ Popülasyondaki **çeşitliliği artırır.**
  - ▶ Adaptif olarak değiştirilerek **lokal minimuma düşme engellenebilir.**
- ▶ Jenerasyon
  - ▶ **Yeni bir topluluktur.**
  - ▶ Her jenerasyondaki popülasyon **sayısı kadar yeni birey oluşturulur.**
- ▶ Mating
  - ▶ Bireyler arasındaki **eşleştirmedir.**
  - ▶ Her eşleştirmede **iki birey kullanılır.**
  - ▶ İki birey arasında **özellik aktarımı yapılır.**

6

İçerik

- ▶ Genetik algoritma
- ▶ **Genetik algoritma işlemleri**
- ▶ Yeni jenerasyonun oluşturulması
- ▶ Algoritma
- ▶ Performans

7

Genetik algoritma işlemleri

- ▶ Çözümün veya **bireyin gösterimi**.
- ▶ **Başlangıç popülasyonunun oluşturulması**.
- ▶ **Bireylerin çözüme uygunluk değerinin hesaplanması**
(fitness function kullanılır.)
- ▶ Bireylerin **yeni popülasyon için seçilmesi**
- ▶ **Yeni bir jenerasyonun oluşturulması**

8

Genetik algoritma işlemleri

Çözümün veya bireyin gösterimi

- ▶ **Birey** popülasyondaki bir **kromozomu ifade eder.**
- ▶ Bireyler problemin çözümünün tamamını içerir.
- ▶ Bireyler, binary, reel sayı, tamsayı, karakter veya farklı şekilde kodlanabilir.

1 0 1 1 0 1 0 0 0 0 0 1 0 1 0 1

Genetik algoritma işlemleri

Başlangıç popülasyonunu oluşturma

- ▶ **Bilinen bir çözüm kümesi** alınarak başlanabilir.
- ▶ **Rastgele bireyler** oluşturulabilir.
- ▶ **Belirli kriterleri sağlayan bireyler** oluşturulabilir.
- ▶ Popülasyondaki **birey sayısı** genellikle **100 ile 300 arasında** seçilir.

1 0 1 1 0 1 0 0 0 0 0 1 0 1 0 1

0 1 0 0 0 0 1 0 1 0 0 0 0 0 1 0

1 0 1 1 1 0 1 1 0 1 0 0 0 0 0 1

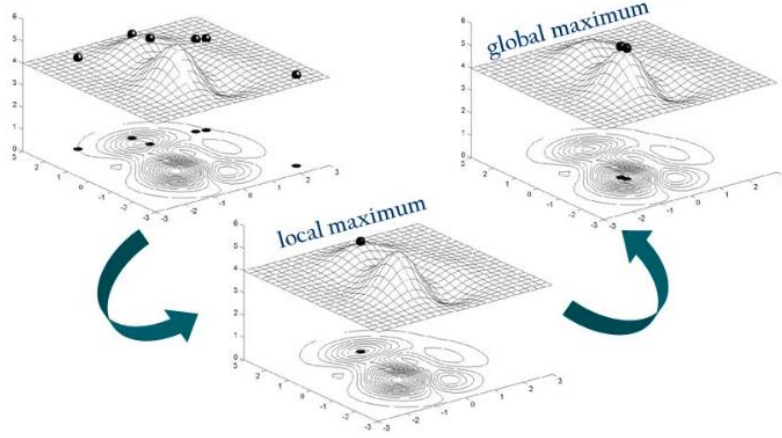
...

1 0 1 1 0 1 0 0 0 1 0 1 1 0 1 0

Genetik algoritma işlemleri

Başlangıç popülasyonunu oluşturma

- ▶ Başlangıç popülasyonundan itibaren global en iyi çözüme doğru yönlendirme yapılır.
- ▶ **Her birey, çözüm uzayında bir aday çözümü ifade eder.**

11

Genetik algoritma işlemleri

Bireylerin değerlendirilmesi

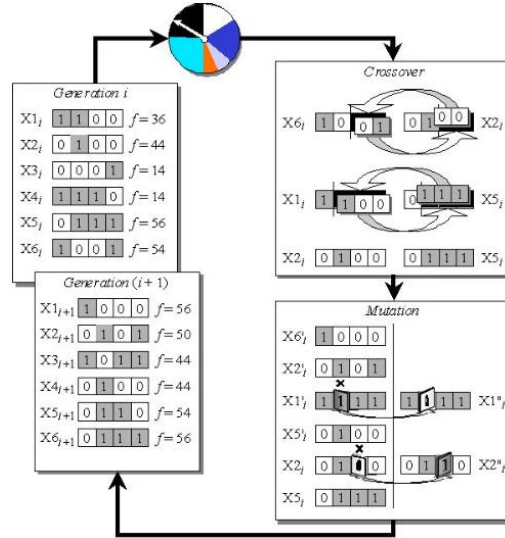
- ▶ Popülasyondaki tüm **kromozomların çözüme uygunluk değerleri** hesaplanır.
- ▶ Her **probleme özel değerlendirme fonksiyonu** kullanılması gerekir.
- ▶ Probleme yönelik çalışan **en önemli kısım** değerlendirme fonksiyonudur.
- ▶ **Değerlendirme** her yeni jenerasyondaki **tüm bireyler için yapılır.**

12

Genetik algoritma işlemleri

Yeni popülasyon oluşturma

- ▶ **Birey seçme**
- ▶ Seçilen bireyleri **eşleştirme**
- ▶ Seçilen iki bireyi **çaprazlama**
- ▶ **Elitizm**
- ▶ Bir bireyin herhangi bir geninde **mutasyon** işlemiyle rastgele değişiklik yapılması

13

Genetik algoritma işlemleri

Birey seçme - deterministik

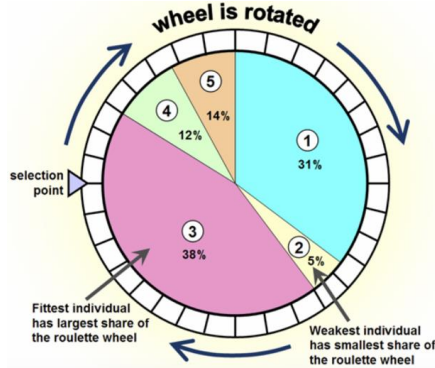
- ▶ Popülasyondaki belirli sayıdaki **en iyi bireyler ile yeni popülasyon oluşturulur.**
- ▶ Popülasyondaki belirli bir **eşik değerin altında** değere sahip **bireyler yeni popülasyona aktarılmaz.**
- ▶ Popülasyonda **en kötü** belirli orandaki **birey yeni popülasyona aktarılmaz.**

14

Genetik algoritma işlemleri

Birey seçme - rulet tekerleği

- ▶ Her **bireyin** çözüme **uygunluk derecesi arttıkça** yeni popülasyona **aktarılma şansı artar**.
- ▶ **Bireyler** rulet tekerleğindeki **kapladıkları alana göre seçilme şansına sahiptir**.

15

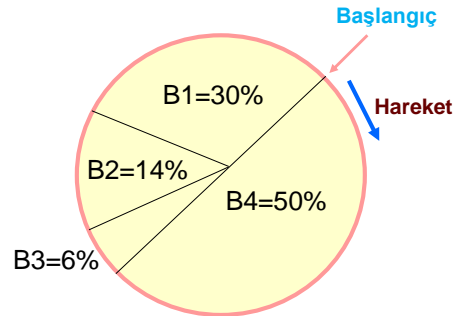
Genetik algoritma işlemleri

Birey seçme - rulet tekerleği

- ▶ Her **bireyin** çözüme **uygunluk derecesi arttıkça** yeni popülasyona **aktarılma şansı artar**.

Birey 1: $f(x) = 45$
Birey 2: $f(x) = 21$
Birey 3: $f(x) = 9$
Birey 4: $f(x) = 75$

Birey 1: $45 / (21+75+9+45) = 30\%$
Birey 2: $21 / (21+75+9+45) = 14\%$
Birey 3: $9 / (21+75+9+45) = 6\%$
Birey 4: $75 / (21+75+9+45) = 50\%$

16

Genetik algoritma işlemleri

Birey seçme - rastgele

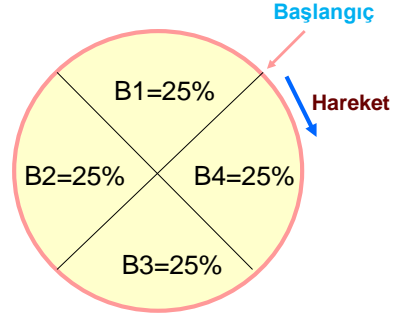
- Bireyin çözüme **uygunluk derecesi seçilme şanslarını etkilemez.**

Birey 1: $f(x) = 45\%$

Birey 2: $f(x) = 21\%$

Birey 3: $f(x) = 9\%$

Birey 4: $f(x) = 75\%$

17

Genetik algoritma işlemleri

Birey seçme - turnuva

- Rastgele seçilen **iki bireyden uygunluk derecesi yüksek olan** bir sonraki popülasyona aktarılır.
- **İşlem popülasyondaki kromozom sayısı kadar tekrarlanır.**

18

İçerik

- ▶ Genetik algoritma
- ▶ Genetik algoritma işlemleri
- ▶ Yeni jenerasyonun oluşturulması
- ▶ Algoritma
- ▶ Performans

19

Yeni jenerasyonun oluşturulması

Elitizm

- ▶ **Belirli sayıdaki en iyi birey** hiçbir işleme tabi tutulmadan **doğrudan yeni jenerasyona aktarılır.**
- ▶ **Elit birey sayısı arttıkça** çözümdeki **çeşitlilik azalır.**
- ▶ **Elit birey alınmazsa** yeni jenerasyondaki **en iyi birey** bir **önceki jenerasyonun en iyi bireyinden daha kötü olabilir.**

20

Yeni jenerasyonun oluşturulması

Çaprazlama

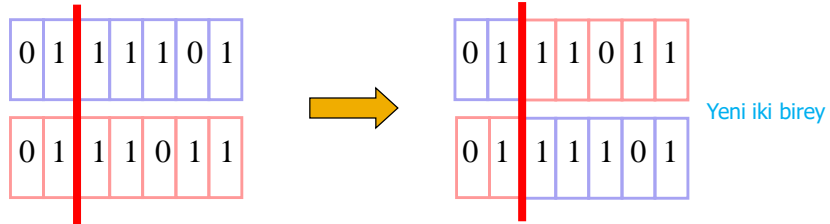
- ▶ Çaprazlama noktaları rastgele seçilir.
- ▶ Yeni elde edilen **iki bireyin ikisi de yeni popülasyona aktarılabilir.**
- ▶ Yeni elde edilen bireyden **uygunluk seviyesi daha yüksek olan yeni popülasyona aktarılabilir.**

21

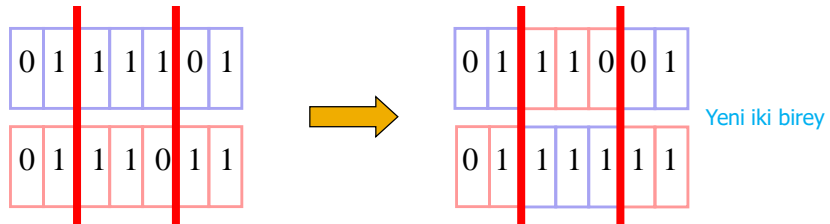
Yeni jenerasyonun oluşturulması

Çaprazlama - devam

- ▶ Bir noktalı çaprazlama

- ▶ Çok noktalı çaprazlama

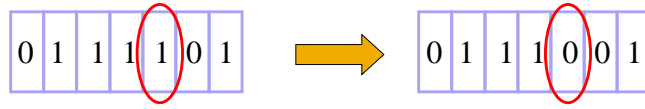

22

Yeni jenerasyonun oluşturulması

Mutasyon

- ▶ Herhangi bir kromozomdaki **bir genin tamamen rastgele deęiřtirilmesidir.**
- ▶ **Mutasyon oranı genellikle 0.01 ile 0.0001 arasında seçilir.**
- ▶ Yeni popülasyondaki **bir bireyin her geni için** verilen oranda **mutasyon olma olasılığı vardır.**
- ▶ Mutasyon **popülasyona çeşitlilik kazandırır.**

23

İçerik

- ▶ Genetik algoritma
- ▶ Genetik algoritma işlemleri
- ▶ Yeni jenerasyonun oluşturulması
- ▶ **Algoritma**
- ▶ Performans

24

Algoritma

Algoritmanın çalışması

1. Başlangıç popülasyonunu oluştur.
2. Popülasyondaki her kromozomu uygunluk fonksiyonuyla değerlendir.
3. Yeni popülasyon için yeni kromozomlar oluştur.
(Seçme, Çaprazlama, Mutasyon, Elitizm operatörleri kullanılır.)
4. Adım 2 ve 3'ü uygun bir çözüm bulununcaya kadar veya belirlenen iterasyona ulaşıncaya kadar tekrarla.
5. En iyi kromozomu çözüm olarak al.

25

Algoritma

Pseudocode for the Genetic Algorithm

```
Input:  $Population_{size}$ ,  $Problem_{size}$ ,  $P_{crossover}$ ,  $P_{mutation}$   
Output:  $S_{best}$   
1 Population  $\leftarrow$  InitializePopulation( $Population_{size}$ ,  
    $Problem_{size}$ );  
2 EvaluatePopulation(Population);  
3  $S_{best} \leftarrow$  GetBestSolution(Population);  
4 while  $\neg$ StopCondition() do  
5   Parents  $\leftarrow$  SelectParents(Population,  $Population_{size}$ );  
6   Children  $\leftarrow$   $\emptyset$ ;  
7   foreach  $Parent_1, Parent_2 \in$  Parents do  
8      $Child_1, Child_2 \leftarrow$  Crossover( $Parent_1, Parent_2, P_{crossover}$ );  
9     Children  $\leftarrow$  Mutate( $Child_1, P_{mutation}$ );  
10    Children  $\leftarrow$  Mutate( $Child_2, P_{mutation}$ );  
11  end  
12  EvaluatePopulation(Children);  
13   $S_{best} \leftarrow$  GetBestSolution(Children);  
14  Population  $\leftarrow$  Replace(Population, Children);  
15 end  
16 return  $S_{best}$ ;
```

26

İçerik

- ▶ Genetik algoritma
- ▶ Genetik algoritma işlemleri
- ▶ Yeni jenerasyonun oluşturulması
- ▶ Algoritma
- ▶ Performans

27

Performans

Performansı etkileyen faktörler

- ▶ Kromozom sayısı
  - ▶ **Kromozom sayısını arttırmak çalışma süresini artırır.**
  - ▶ **Azaltmak kromozom çeşitliliğini yok eder.**
- ▶ Mutasyon Oranı
  - ▶ Kromozomlar birbirine benzemeye başladığında hala uygun çözüm bulunamadıysa belirli bir bölgede kalınmış olabilir.
  - ▶ En iyi çözümde bir süredir iyileşme sağlanamıyorsa lokal minimuma takılmış olabilir.
  - ▶ Mutasyon işlemi **algoritmanın sıkıştığı yerden kurtulması için tek yoldur.**
  - ▶ Ancak **yüksek** bir **değer** vermek **genetik algoritmanın kararlı bir noktaya ulaşmasını engeller.**
  - ▶ Mutasyon oranı **$1/L$** (L = Kromozomdaki gen sayısı) alınabilir.

28

Performans

Performansı etkileyen faktörler

- ▶ Kaç noktalı çaprazlama yapılacağı
  - ▶ Normal olarak **çaprazlama tek noktada gerçekleştirilir.**
  - ▶ Yapılan araştırmalar bazı problemlerde **çok noktalı çaprazlamanın faydalı olduğunu göstermiştir.**
- ▶ Çaprazlamanın sonucu elde edilen bireylerin nasıl değerlendirileceği
  - ▶ Elde edilen iki bireyin bazı problemlerde **iyi olanı yeni popülasyona aktarılır.**
  - ▶ Bazı problemlerde **ikisinin birden yeni popülasyona aktarılması** daha başarılı sonuç vermiştir.
  - ▶ Çaprazlama oranı **%95-%99** alınabilir.
  - ▶ Çok noktalı çaprazlamada **çaprazlama noktaları değişken alınabilir.**

29

Performans

Performansı etkileyen faktörler

- ▶ Uygunluk değerlendirmesinin yapılışı
  - ▶ **Probleme özgü ve doğru oluşturulması gereklidir.**
  - ▶ **Uygun oluşturulmamış** değerlendirme fonksiyonu **çalışma süresini uzatabilir.**
  - ▶ **Uygun oluşturulmamış** değerlendirme fonksiyonu **çözümüne hiçbir zaman ulaşamamasına neden olabilir.**

30

Ödev

- ▶ Genetik algoritmanın yazılım mühendisliği (yazılım testi vb.), bilgisayar ağları (yönlendirme vb.) veya bilgi güvenliği (kriptoloji vb.) alanlarında uygulamasını içeren bir makale araştırma ödevi hazırlayınız.